

DOI 10.51558/2490-3647.2024.9.1.849

UDK 159.9:364

Primljeno: 28. 01. 2024.

Izvorni naučni rad
Original scientific paper

Nada Lazarević

KONFIRMATIVNA FAKTORSKA ANALIZA STRUKTURE SKALE SOCIJALNE PODRŠKE (MOSS – SSS)

U ovom istraživanju ispitivana je faktorska struktura Skale socijalne podrške MOSS – SSS. Ova skala je konstruisana sa ciljem da bude kratak, multidimenzionalni instrument za samoprocenu socijalne podrške. Socijalna podrška definisana je kao interakcija između pojedinaca koja za cilj ima razmenu resursa koji joj omogućavaju doživljaj kontrole nad situacijom, kompetentnosti, samopoštovanja i pripadnosti. Takođe, socijalna podrška predstavlja resurs čiji je doprinos ključan za pozitivno suočavanje sa stresorima i psihofizičko blagostanje. Cilj istraživanja bio je ispitati da li pretpostavljeni četvorofaktorski model, potvrđen rezultatima prethodnih istraživanja koja su se bavila ispitivanjem faktorske strukture skale MOSS – SSS, odgovara modelu dobijenom na uzorku od 397 ispitanika iz opšte populacije Bosne i Hercegovine. Korištena je konfirmativna faktorska analiza kako bi se ispitala adekvatnost modela. Rezultati su pokazali da se svi parametri podudaranja ($X^2/df = 4$, RMSEA = 0.087, CFI = .925, NFI = .902, TLI = .912) nalaze u okviru preporučenih kriterijuma. Takođe, vrednost Cronbach α koeficijenta iznosila je .94, što ukazuje na izuzetno dobru pouzdanost skale. Na osnovu vrednosti parametara podudaranja moguće je zaključiti da četvorofaktorski model MOSS – SSS odgovara teorijski pretpostavljenoj četvorofaktorskoj strukturi.

Ključne reči: socijalna podrška; MOSS – SSS skala; konfirmativna faktorska analiza; faktorska struktura

1. UVOD

Intenzivna istraživanja socijalne podrške započela su tokom sedamdesetih godina XX veka i do danas je u okviru naučne zajednice ona postala opšteprihvaćena kao jedan od ključnih resursa za prevazilaženje stresnih situacija (Jovanović i Jerković 2015; Taylor 2011). Iako socijalna podrška predstavlja teorijski širok i multi-dimenzionalan konstrukt koji se može operacionalizovati i definisati na različite načine, njen pozitivan uticaj na psihofizičko zdravlje pojedinca potvrđen je rezultatima različitih istraživanja (Rodriguez & Cohen 1998). Sumirajući rezultate brojnih istraživanja Taylor (2011) ukazuje na povezanost socijalne podrške i ublažavanja simptoma depresije i anksioznosti, te u akutno stresnim situacijama i nakon traumatskih događaja. Takođe, isti autor ističe pozitivan efekat socijalne podrške prilikom adaptacije pacijenata na dijagnoze hroničnih oboljenja, poput koronarnih bolesti, dijabetesa, HIV-a, reumatskog artritisa. Jovanović i Jerković (2015) smatraju da oblast interpersonalnog funkcionisanja, koja obuhvata i proučavanje socijalne podrške, privlači pažnju istraživača godinama zbog značaja koji ima na emocionalno, socijalno i telesno blagostanje osobe.

Kao najširu definiciju socijalne podrške Langford i saradnici (1997) navode pomoć i zaštitu koju pojedinac dobija. Prema Rodriguez i Cohen (1998), socijalna podrška je sintagma koja se generalno odnosi na proces tokom kojeg pojedinac upravlja dostupnim psihološkim i materijalnim resursima zahvaljujući socijalnoj mreži kojoj pripada sa ciljem da izađe na kraj sa stresnim događajima, da zadovolji svoje potrebe ili da postigne svoje ciljeve. Nešto užu definiciju srećemo kod Gottlieb (2000), prema kojoj ona predstavlja oblik socijalne interakcije s ciljem razmene psihosocijalnih i fizičkih resursa koji osobi omogućavaju doživljaj kontrole nad situacijom, te osećaj kompetentnosti, samopoštovanja i pripadnosti. Ono što nije naglašeno u prethodnim definicijama, ali je bitno za operacionalizaciju pojma socijalne podrške, jeste da se ona ne mora nužno odnositi na ostvarenu podršku, već i na samu percepciju pojedinca da je voljen, cenjen i vrednovan, te da se drugi ljudi o njemu brinu (Willis 1991, prema Taylor 2011).

Rodriguez i Cohen (1998) dele socijalnu podršku na dve dimenzije – strukturalnu i funkcionalnu. Kada govore o strukturalnoj dimenziji, ovi autori podrazumevaju obim i međupovezanost kroz interpersonalne odnose koje je pojedinac ostvario (npr. bračni status, broj prijatelja, broj članova porodice sa kojima je pojedinac u kontaktu, članstvo u sportskim organizacijama ili religijskim grupama). Sa druge strane, pod funkcionalnom dimenzijom socijalne podrške podrazumeva se dostupnost psiholoških

ili materijalnih resursa koje pojedinac dobija iz interpersonalnih odnosa, a koji su najčešće u formi instrumentalnih, informacijskih ili emocionalnih resursa. Pod instrumentalnom podrškom u najvećoj meri podrazumevaju se materijalna sredstva, poput finansijske pomoći ali i sva ostala opipljiva sredstva i usluge koje pojedinac dobija, a što mu je neophodno da se izbori sa aktuelnim izazovima. Informacijska podrška odnosi se na dostupnost relevantnih informacija ili saveta koji pojedincu pomažu da se na što efikasniji način izbori sa stresnim okolnostima u kojima se našao, dok se emocionalna podrška odnosi na empatiju, brigu i razumevanje koje pojedinac dobija kroz interpersonalne odnose, odnosno dostupnost tople i negujuće figure, zahvaljujući kojoj pojedinac ima osećaj da je vredna osoba koja zaslužuje brigu drugih ljudi (Rodriguez & Cohen 1998; Taylor 2011).

Jedan od glavnih nedostataka prilikom navedenih konceptualizacija socijalne podrške leži u njenoj širini i multidimenzionalnosti. Iako ova karakteristika omogućava sveobuhvatno razmatranje fenomena, istovremeno komplikuje preciznu operacionalizaciju i merenje. Ova širina može dovesti do varijabilnosti u interpretacijama i metodološkim pristupima, što otežava upoređivanje rezultata istraživanja i generalizaciju zaključaka. Naime, opšteprihvaćene definicije, poput one koju nude Langford i sar. (1997), ističu pomoć i zaštitu koju pojedinac dobija, ali zanemaruju detaljnije aspekte socijalne podrške, kao što su kvalitet i percepcija podrške, što može dovesti do nejasnoća u tumačenju i primeni ovog koncepta u istraživanjima. Slično, definicija koju navode Rodriguez i Cohen (1998), fokusirajući se na procese i resurse dostupne pojedincu, ne uzima u obzir subjektivni doživljaj i emocionalnu dimenziju socijalne podrške, što je ključno za razumevanje njenog uticaja na pojedinca. Ovi nedostaci navedenih definicija ukazuju na potrebu za detaljnijom elaboracijom koncepta socijalne podrške, kako bi se omogućilo preciznije razumevanje i istraživanje njenog uticaja na psihofizičko zdravlje pojedinaca.

Uočivši značaj socijalne podrške za psihofizičko blagostanje, ali i nedostatak jasne koncepcije prilikom njenog istraživanja i merenja u tom trenutku, Sherbourne i Stewart (1991) konstruišu Skalu socijalne podrške Studije medicinskih ishoda (MOS-SSS: The Medical Outcomes Study Social Support Survey). Skala je nastala kao merni instrument u okviru dvogodišnje longitudinalne Studije medicinskih ishoda (engl. *The Medical Outcomes Study*) koja je istraživala kvalitet života osoba sa hroničnim oboljenjima na uzorku od 2987 pacijenata. Prilikom konstrukcije skale autorke akcenat stavljaju na percipiranu socijalnu podršku, sa ciljem da kreiraju kratak, multidimenzionalni instrument za samoprocenu socijalne podrške (Sherbourne i Stewart 1991). Odluku da se ajtemi u mernom instrumentu baziraju oko percipirane

socijalne podrške, autorke su bazirale na teorijskoj pretpostavci da je subjektivni doživljaj socijalne podrške ključni faktor za psihofizičko blagostanje, i da čak već sama percepcija dostupnosti socijalne podrške može imati pozitivan efekat na pojedinca bez obzira na prisustvo ostvarene socijalne podrške. Multidimenzionalnost socijalne podrške je takođe važna teorijska pretpostavka na kojoj su autorke koncipirale merni instrument, uzevši u obzir različite dimenzije konstrukta sa ciljem njegovog što obuhvatnijeg merenja (Sherbourne i Stewart 1991). MOS-SSS skala sadrži 19 stavki, koje su selektovane iz početnih 50, nakon što su autorke ispitale prvo pojavnu validnost, a zatim i psihometrijske karakteristike skale. Na osnovu teorijskih pretpostavki stavke su prvobitno bile svrstane u 5 subskala, koje su razlikovale različite dimenzije funkcionalne socijalne podrške – emocionalnu, informacijsku, instrumentalnu, afektivnu i pozitivne socijalne interakcije. Subskala afektivne podrške sastojala se od 3 stavke, dok su se sve ostale subskale sastojale od 4 stavke (Sherbourne & Stewart 1991). Međutim, prilikom provere psihometrijskih karakteristika skale autorke uočavaju visoku korelaciju između subskala emocionalne i informacijske podrške, te odlučuju da stavke iz te dve subskale posmatraju kao jednu subskalnu pod nazivom emocionalna informacijska podrška. Analizom glavnih komponenti autorke su zaključile da je moguće izdvojiti jedan opšti faktor na osnovu kog se da izračunati globalni indeks socijalne podrške. Konfirmativnom faktorskom analizom je takođe potvrđeno da četvorfaktorski model adekvatno opisuje strukturu skale (Sherbourne & Stewart 1991).

Kako se u originalnoj verziji MOSS – SSS skale pokazalo da ona poseduje zadovoljavajuće psihometrijske karakteristike, prevedena je na različite jezike poput francuskog, španskog, portugalskog, kineskog, malajskog, srpskog, turskog, švedskog i arapskog jezika. U validacionim studijama sprovedenim u državama koje pripadaju govornim područjima navedenih jezika, potvrđeno je da i na različitim uzorcima, psihometrijske karakteristike skale ostaju zadovoljavajuće (Anderson, Bilodeau, Deshaies, Gilbert, Jobin 2005; Alonso Fachado, Montes Martinez, Menendez Villalva i Graça Pereira 2007; Dafaalla et al. 2016; Jerković i Jovanović 2015; Ljungvall, Ekselius & Åsenlöf 2023; Saddki et al. 2017; Yılmaz & Bozo 2019; Yu, Lee & Woo 2004). U nastavku će biti detaljnije razmotreni rezultati nekih od navedenih studija u kojima se, pored prevoda i validacije, ispitivala i faktorska struktura MOSS – SSS skale.

Prilikom prevoda i validacije MOSS – SSS skale na portugalski jezik Alonso Fachado i sar. (2007) sprovedli su istraživanje na uzorku od 101 pacijenta koji su patili od hroničnih oboljenja, u okviru ruralnog zdravstvenog centra u Portugalu.

Istraživanje je obuhvatalo, između ostalog, i eksplorativnu i konfirmativnu faktorsku analizu. Rezultati eksplanatorne faktorske analize potvrdili su postojanje četiri faktora koji zajedno objašnjavaju 72.71% ukupne varijanse. Ovi nalazi su potkrepljeni i rezultatima dobijenim konfirmativnom faktorskom analizom, gde su visoke vrednosti za indekse adekvatnosti modela (CFI = .999, TLI = .999, NFI = .998), potvrdile da je četvorofaktorsko rešenje odgovarajuće.

Na uzorku od 120 HIV pacijenata, Saddiki i sar. (2017) sproveli su istraživanje u kom su proveravane psihometrijske karakteristike MOSS – SSS skale prevedene na malajski jezik. Inicijalnom eksplorativnom faktorskom analizom izdvojena su tri faktora, koja su zajedno objašnjavala 73.8% ukupne varijanse. Faktorskom analizom sa prisilnim četvorofaktorskim rešenjem koeficijent varijabilnosti se povećao na 78.4%, a koeficijenti korelacije između faktora kretali su se u rasponu između 0.51 i 0.62, te autori u zaključku navode da je faktorska struktura malajskog prevoda MOSS – SSS skale konzistentna sa faktorskom strukturom dobijenom u originalnom istraživanju sprovedenom prilikom konstrukcije skale i da je ona odgovarajuća.

Prilikom validacije arapskog prevoda MOSS – SSS skale Dafaalla i sar. (2016) istraživanje sprovode na uzorku od 487 studenata medicinskog fakulteta u Hartumu. Analizom glavnih komponenata izdvojena su četiri faktora, koji objašnjavaju 72% ukupne varijanse. Rezultati su pokazali da pored četvorofaktorske strukture sve stavke iz izdvojenih dimenzija međusobno visoko pozitivno koreliraju, pri čemu su koeficijenti korelacije u vrednosti između 0.51 i 0.85.

Yılmaz i Bozo (2019) sprovode istraživanje u Turskoj na uzorku od 241 studenta sa ciljem validacije i provere metrijskih karakteristika turskog prevoda MOS – SSS. Faktorskom analizom izdvojena su tri faktora koji objašnjavaju 73.84% ukupne varijanse. Međutim, s obzirom na to da je prvi faktor obuhvatao više od polovine stavki koje čine skalu i da se to nije poklapalo sa originalnom faktorskom strukturom, autori su primenili faktorsku analizu sa prisilnim četvorofaktorskim rešenjem. Rezultati su pokazali da četvorofaktorska struktura skale objašnjava viši stepen varijanse (77.75%), kao i da postoji pozitivna korelacija između stavki iz izdvojenih dimenzija koja se kreće između 0.52 i 0.86.

U istraživanju koje su sproveli Jerković i Jovanović (2015) na uzorku od 604 studenta konfirmativnom faktorskom analizom testirani su različiti modeli, od jednofaktorskog u kojem svih 19 stavki zasićuje jedan faktor generalne socijalne podrške, preko dvofaktorskog (korelirani faktori praktična i emocionalna podrška), trofaktorskog (korelirani faktori afektivna podrška / pozitivne socijalne interakcije, emocionalna/informacijska podrška i praktična podrška), četvorofaktorskog i

petofaktorskog, do modela višeg reda u kojem postoji jedan generalni faktor socijalne podrške i četiri faktora nižeg reda. Rezultati su pokazali da svi modeli, osim jednofaktorskog, dvofaktorskog i trofaktorskog, imaju zadovoljavajuće indikatore fita, ali da ipak najbolje indikatore pokazuje bifaktorski model sa jednim generalnim faktorom i četiri specifična ($SB\chi^2(df) = 276.75(133)$, $SB\chi^2/df = 2.08$, $RMSEA (90\% CI) = .042 (.035-.049)$, $CFI = .948$, $NNFI = .933$). Takođe, rezultati su pokazali da u bifaktorskom modelu generalni faktor objašnjava 44.3% procenta ukupne varijanse, dok specifični faktori objašnjavaju 3.7% ukupne varijanse.

Cilj ovog istraživanja je ispitati faktorsku strukturu MOSS – SSS skale putem konfirmativne faktorske analize na bosanskohercegovačkom uzorku. Dalje, istraživanje teži utvrđivanju da li teorijski pretpostavljena četvorofaktorska struktura skale odgovara empirijskim podacima dobijenim iz lokalnog konteksta, što je ključno za razumijevanje dinamike percipirane socijalne podrške u Bosni i Hercegovini i njenog razlikovanja u odnosu na teorijske modele razvijene u drugim kulturama. Istraživanjem se nastoje popuniti praznine u literaturi vezane za primenu MOSS – SSS skale u specifičnim sociokulturnim kontekstima, te doprineti boljem razumevanju univerzalnosti i kulturne specifičnosti konstrukta socijalne podrške.

2. HIPOTEZA ISTRAŽIVANJA

Hipoteza istraživanja glasi:

H1: MOSS - SSS skala ima četvorofaktorsku latentnu strukturu, što je u skladu sa rezultatima prethodnih istraživanja (Alonso Fachado et al. 2007; Dafaalla et al. 2016; Jerković i Jovanović 2015; Saddiki et al. 2017; Sherbourne & Stewart 1991; Yilmaz & Bozo 2019).

3. METOD

3.1. Uzorak

U ovom istraživanju mogućnost sudelovanja imali su punoletni ispitanici iz Bosne i Hercegovine. Ispitanici su pozvani u istraživanje preko studenata psihologije Filozofskog fakulteta Univerziteta u Istočnom Sarajevu, koji su upitnike distribuirali ljudima iz svog okruženja. Ovaj pristup regrutaciji učinio je uzorak prigodnim, budući da ispitanici nisu birani metodom slučajnog odabira. Ukupan broj ispitanika koji su sudjelovali u istraživanju iznosio je 397, od čega je 52.9% ispitanica ženskog pola

(N = 201), 47.1% ispitanika muškog pola (N = 186), dok se 0.3% ispitanika nije izjasnilo o svom polu (N = 1). Prosečna starost ispitanika u uzorku iznosila je 35 godina (M = 35.51, SD = 14.57, Min = 18, Max = 68).

3.2. Instrumenti

Podaci korišteni pri pisanju ovog rada prikupljeni su kao deo šireg istraživanja kojim se ispitivala psihološka otpornost. U istraživanju je korišten srpski prevod Skale socijalne podrške Studije medicinskih ishoda (MOS – SSS; The Medical Outcomes Study Social Support Survey: Sherbourne & Stewart 1991; Jovanović i Jerković 2015). Skala se sastoji od ukupno 19 stavki koje su podeljene u 4 subskale koje mere različite dimenzije socijalne podrške: 1) subskala emocionalna/informacijska podrška koju čini 8 stavki („Koliko često vam je dostupan neko ko će vam dati informacije koje će vam pomoći da razumete neku situaciju?“, „Koliko često vam je dostupan neko od koga ćete tražiti savet kako da rešite neki lični problem?“), 2) subskala instrumentalna podrška koju čine 4 stavke („Koliko često vam je dostupan neko da vam pomogne kada ste vezani za krevet zbog bolesti?“, „Koliko često vam je dostupan neko ko će vam pripremiti obrok ukoliko ne možete sami?“), 3) subskala afektivna podrška koju čine 3 stavke („Koliko često vam je dostupan neko ko vam pokazuje ljubav i nežnost?“, „Koliko često vam je dostupan neko da ga volite i da se osećate željeno?“) i 4) subskala pozitivne socijalne interakcije koju čine 4 stavke („Koliko često vam je dostupan neko sa kim ćete se dobro provesti?“, „Koliko često vam je dostupan neko sa kim ćete se naći da biste se opustili?“). Ispitanici su odgovarali koliko im je često tip podrške opisan u pojedinačnim stavkama dostupan korišćenjem petostepene skale (1 = nikada, 5 = uvijek). Viši skor na skali ukazuje na višu percipiranu socijalnu podršku. U originalnom istraživanju pokazalo se da skala ima visoku ukupnu pouzdanost (Cronbach $\alpha=.97$), kao i visoke koeficijente unutrašnje konzistencije na svim subskalama. Cronbach α koeficijent za subskalnu emocionalna/informacijska podrška iznosio je 0.96, za subskalnu instrumentalna podrška iznosio je 0.92, za subskalnu pozitivna socijalna interakcija iznosio je 0.94, te za subskalnu afektivna podrška iznosio je 0.91) (Sherbourne & Stewart 1991). Do istog zaključka došli su i Jovanović i Jerković (2015) nakon istraživanja sprovedenog sa ciljem prevoda i validacije srpske verzije MOSS – SSS skale (Cronbach $\alpha = .94$).

3.3. Postupak

Za osnovne statističke analize i obradu podataka korišten je softver za obradu podataka SPSS 25, dok je konfirmativna faktorska analiza rađena u softveru za analizu strukturalnih jednačina AMOS 20. Izračunati su deskriptivni statistički podaci (aritmetička sredina, standardna devijacija, skjunis i kurtosis) za datu distribuciju, a zatim su proverene i metrijske karakteristike MOSS – SSS skale (Crombach α koeficijent). U nastavku istraživanja sprovedena je konfirmativna faktorska analiza kako bi se utvrdilo da li skali odgovara pretpostavljeno četvorofaktorsko rešenje.

4. REZULTATI

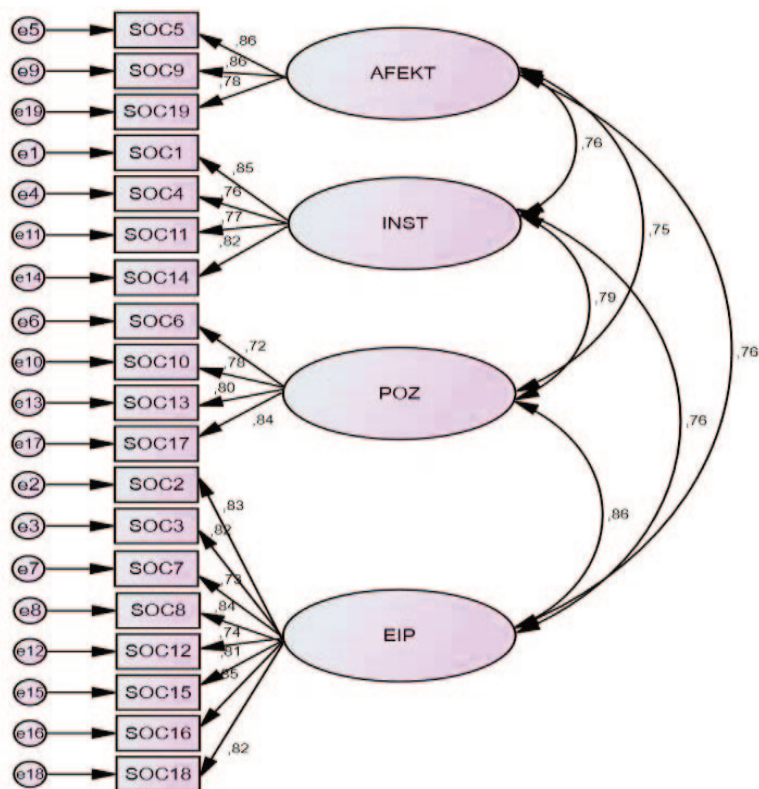
Analiza distribucije dobijenih rezultata ukazuje na to da su ispitanici ostvarili izuzetno visoke skorove na MOSS – SSS skali, gde je prosečni skor iznosio 82.87 (SD=12.76). Na osnovu vrednosti skjunisa i kurtosisa moguće je zaključiti da je distribucija rezultata izrazito asimetrična, što znači da rezultati teže ka višim vrednostima, te da je leptokurtična. Ovakva distribucija je očekivana na osnovu prethodnih istraživanja (Jovanović i Jerković 2015, Giangrasso & Casale 2013). U Tabeli 1. prikazane su deskriptivne vrednosti distribucije, kao i mere normalnosti raspodele. Pored ispitivanja normalnosti distribucije podataka proverena je i pouzdanost mernog instrumenta izračunavanjem Cronbah α koeficijenata koji je iznosio .96, što ukazuje na veoma dobru pouzdanost na nivou cele skale. Kada govorimo o pouzdanosti pojedinačnih dimenzija, statistički pokazatelji ukazuju na to da svaku od dimenzija karakteriše dobra pouzdanost. Cronbach α koeficijenti se kreću između .86 na subskali pozitivnih interakcija i .935 na subskali emocionalna/informacijska podrška.

Tabela 1. Deskriptivne statističke vrednosti distribucije i mere normalnosti raspodele

Skala	Min	Max	M	SD	Sk	Ku	K-S	df	p
MOSS – SSS	23	95	82.87	12.76	-1.449	2.369	.171	397	.000

Primenom konfirmativne faktorske analize testiran je četvorofaktorski model (figura1.) koji se sastoji od faktora afektivna podrška (AFEKT), instrumentalna podrška (INST), pozitivne socijalne interakcije (POZ) i emocionalna/informacijska podrška (EIP). Kako su prilikom kreiranja modela korištene sve stavke od kojih se MOS – SSS skala sastoji, prema stepenu apstrakcije, testirani model predstavlja potpuno nesumiranu soluciju (Baumgarten & Homburg 1996).

Figura 1. Četvorofaktorski model MOSS – SSS skale

Napomena: Strelice od ovala do pravougaonika označavaju faktorska zasićenja. Zakrivljene strelice između ovala označavaju kovarijansu. AFEKT - afektivna podrška; INST - instrumentalna podrška; POZ - pozitivne socijalne interakcije; EIP - emocionalna/informacijska podrška

Na osnovu Figure 1. može se videti da stavke SOC5, SOC9, i SOC19 pokazuju zasićenje faktorom AFEKT s koeficijentima od 0.86, 0.86, i 0.78. SOC1, SOC4, SOC11, i SOC14 pokazuju zasićenje faktorom INST s koeficijentima 0.85, 0.76, 0.82, i 0.77. Za faktor POZ, stavke SOC6, SOC10, SOC13, i SOC17 pokazuju koeficijente zasićenja od 0.72, 0.78, 0.80, i 0.84, dok je faktor EIP zasićen sa stavkama SOC2, SOC3, SOC7, SOC8, SOC12, SOC15, SOC16, i SOC18 s koeficijentima koji se kreću od 0.74 do 0.84. Koeficijenti zasićenja su u većini slučajeva iznad .70, što sugerise da stavke dobro pridonose određivanju faktora kojem su pridružene. Visina ovih koeficijenata ukazuje na to da stavke imaju dobru konvergentnu valjanost. Što se tiče kovarijansi među faktorima, one su pozitivne i kreću se od .75 do .86, što

ukazuje na to da su faktori umjereno do visoko povezani. Ovakva vrsta povezanosti sugerše da postoje određena preklapanja između konstrukata koje ovi faktori predstavljaju, ali da su i dalje dovoljno diskretni da bi se mogli smatrati zasebnim latentnim varijablama. Smer povezanosti je očekivan i u skladu sa prethodnim istraživanjima (Anderson, Bilodeau, Deshaies, Gilbert, Jobin 2005; Alonso Fachado, Montes Martinez, Menendez Villalva i Graça Pereira 2007; Dafaalla et al. 2016; Jerković i Jovanović 2015; Ljungvall, Ekselius & Åsenlöf 2023; Saddki et al. 2017; Yılmaz & Bozo 2019; Yu, Lee & Woo 2004).

Parametri podudaranja sa empirijskim podacima izračunati su za pretpostavljeni četvorofaktorski model (Tabela 2.). Rezultati analize pokazuju da je model zadovoljio preporučene kriterijume. Vrednost RMSEA nalazi se u okviru prihvatljivih kriterijuma ($RMSEA < .10$). Odnos hi-kvadrata i stepeni slobode iznosi 4, što je blizu prihvatljive vrednosti. Vrednosti komparativnog indeksa podudaranja i normativnog indeksa podudaranja nalaze se u okvirima dobre prilagođenosti ($CFI > .90$), kao i Taker-Luisov koeficijent ($TLI > .90$) (Hair, Black, Babin & Anderson 2019).

Tabela 2. Parametri podudaranja četvotofaktorskog modela MOSS - SSS

Df	χ^2	χ^2/df	RMSEA	CFI	NFI	TLI
146	584.2	4	.087	.925	.902	.912

Napomena: Df – stepeni slobode; χ^2 – Hi-kvadrat RMSEA – koren kvadrirane greške aproksimacije; CFI – komparativni indeks fita; NFI – Normirani indeks fita; TLI – Tucker-Lewisov indeks fita

5. DISKUSIJA

Rezultati konfirmativne faktorske analize nedvosmisleno potvrđuju početnu hipotezu o postojanju četiri faktora unutar MOSS – SSS skale na uzorku ispitanika iz Bosne i Hercegovine. Ovakvi rezultati su u skladu sa rezultatima prethodnih istraživanja realizovanih na različitim uzorcima (Alonso Fachado et al. 2007; Dafaalla et al. 2016; Jerković i Jovanović 2015; Saddiki et al. 2017; Yılmaz & Bozo 2019), kao i sa rezultatima dobijenim u originalnom istraživanju sprovedenom prilikom konstrukcije skale (Sherbourne & Stewart 1991). Dakle, rezultati ukazuju na to da je i u ovom istraživanju struktura skale MOSS – SSS četvorofaktorska, te da se sastoji iz četiri dimenzije koje mere emocionalnu/informacijsku podršku, instrumentalnu podršku, afektivnu podršku i pozitivne socijalne interakcije. Takođe, rezultati su pokazali da skala ima visoku pouzdanost ($\alpha = .96$), što je takođe u skladu sa rezultatima

prethodnih istraživanja (Anderson, Bilodeau, Deshaies, Gilbert, Jobin 2005; Alonso Fachado, Montes Martinez, Menendez Villalva i Graça Pereira 2007; Dafaalla et al. 2016; Jerković i Jovanović 2015; Ljungvall, Ekselius & Åsenlöf 2023; Saddki et al. 2017; Yilmaz & Bozo 2019; Yu, Lee & Woo 2004).

Vrednosti kofirmativne analize ukazuju na to da četvorofaktorski model generalno dobro odgovara empirijskim podacima. Iako vrednosti RMSEA i odnos hi-kvadrata i stepeni slobode ukazuju na zadovoljavajuće podudaranje, blizina granicama prihvatljivosti sugerise da bi dalje fino podešavanje modela moglo poboljšati njegovu prilagođenost. S obzirom na to da su CFI i TLI vrednosti unutar dobre prilagođenosti, model je solidan, ali postoji potencijal za unapređenje kako bi se postigla još bolja koherentnost sa empirijskim podacima, potencijalno kroz revidiranje postojećih faktora.

Implikacije ovog istraživanja su višestruke, kako u teorijskom, tako i u praktičnom smislu. Teorijski, rezultati doprinose validaciji MOSS-SSS skale kao pouzdanog instrumenta za merenje socijalne podrške, ističući njenu primjenjivost u različitim kulturološkim kontekstima, pogotovo uzevši u obzir da je uzorak ovog istraživanja, iako prigodan, pripada opštoj populaciji a ne kliničkoj, ili populaciji studenata što je u dosadašnjim istraživanjima bio čest slučaj. Praktično, razumevanje skale u Bosni i Hercegovini otvara mogućnosti za njenu primenu u razvoju programa socijalne podrške i intervencija, uzimajući u obzir specifične potrebe lokalne populacije pruža osnovu za razvoj ciljanih programa socijalne podrške koji uzimaju u obzir specifične potrebe i karakteristike lokalne populacije. To može doprinijeti efikasnijem adresiranju psihosocijalnih potreba i promociji blagostanja u zajednici.

Preporuka za buduća istraživanja uključuje detaljnu analizu odnosa između pretpostavljenog i alternativnog modela. Osim toga, istraživači bi trebali istražiti postojanje generalnog faktora socijalne podrške koji obuhvata sve četiri dimenzije nižeg reda u MOSS – SSS modelu. Takođe, u budućim istraživanjima bilo bi dobro testirati model na uzorcima različitih populacija, kako bi se utvrdila univerzalnost i prilagodljivost modela različitim kulturološkim i sociodemografskim kontekstima. Ovo bi omogućilo dublje razumevanje dinamike socijalne podrške i njenog uticaja na dobrobit pojedinaca u raznolikim populacijama. Jedna od preporuka za buduća istraživanja jeste sprovođenje eksplanatorne faktorske analize, kako bi se dodatno istražila struktura i dimenzionalnost modela socijalne podrške. Eksplanatorna faktorska analiza može pružiti dodatne uvide u to kako se pojedinačni faktori socijalne podrške međusobno povezuju i grupišu, čime bi se potvrdila ili preispitala postojanost prethodno identifikovanih dimenzija.

LITERATURA

1. Alonso Fachado, Alfonso, Augustin Montes Martinez, Carlos Menendez Villalva, M. Graça Pereira (2007), "Adaptação cultural e validação da versão Portuguesa Questionário Medical Outcomes Study Social Support Survey (MOS-SSS)", *Acta Medica Portuguesa*, 20(6), 525-534.
2. Anderson, Donna, Bernard Bilodeau, Gilles Deshaies, Marcel Gilbert, Jean Jobin (2005), "Validation canadienne-française du "MOS Social Support Survey"", *Can J Cardiol*, 21(10), 867-873.
3. Dafaalla, Mohamed, Abdulraheem Farah, Sheima Bashir, Ammar Khali, Rabab Abdulhamid, Mousab Mokhtar, Mohamed Mahadi, Zulfa Omer, Asgad Suliman, Mohammed Elkhalfifa, Hanin Abdelgadir, Abdelmoneim E. M. Kheir, Ihab Abdalrahman (2016), "Validity and reliability of Arabic MOS social support survey", *SpringerPlus*, 5(1), 1-7.
4. Gottlieb, Benjamin H. (2000), "Selecting and Planning Support Interventions", In: S. Cohen, L. G. Underwood, & B. H. Gottlieb (Eds.), *Social Support Measurement and Intervention: A Guide for Health and Social Scientists*, Oxford University Press, 195-220.
5. Jovanović, Veljko, Vesna Gavrilov Jerković (2015), "Validacija srpskog prevoda skale socijalne podrške MOS-SSS", *Primenjena psihologija*, 8(3), 245-264.
6. Langford, Catherine, Penny Hinson, Juanita Bowsher, Joseph P. Maloney, Patricia P. Lillis (1997), "Social support: A conceptual analysis", *Journal of Advanced Nursing*, 25(1), 95-100.
7. Ljungvall, Hanna, Lisa Ekselius, Pernilla Åsenlöf (2023), "Reliability, construct validity, and factorial structure of a Swedish version of the medical outcomes study social support survey (MOS-SSS) in patients with chronic pain", *Scandinavian Journal of Pain*, 24(1), pp. 20230002.
8. Rodriguez, S. Mario, Sheldon Cohen (1998), "Social support", *Encyclopedia of Mental Health*, 3(2), 535-544.
9. Saddki, Norkhafizah, Zaharah Sulaiman, Sarimah Abdullah, Norzila Zakaria, Norsarwany Mohamad, Asrenee Ab Razak, Zarina Zainan Abidin (2017), "Psychometric properties of the Malay version of the Medical Outcomes Study Social Support Survey (MOS-SSS) in a sample of patients with HIV", *Journal of HIV/AIDS & Social Services*, 16(1), 60-74.

10. Sherbourne, Cathy Donald, Anita L. Stewart (1991), "The MOS social support survey", *Social science & medicine*, 32(6), 705–714.
11. Tabachnick, Barbara G., Linda S. Fidell (2007), *Using Multivariate Statistics* (5th ed.), Pearson Education
12. Taylor, Shelley E. (2011), "Social support: A review", In *The Oxford Handbook of Health Psychology*, 1, 189-214.
13. Yılmaz, Tuğba, Özlem Bozo (2019), "Psychometric qualities of medical outcomes study social support survey (mos-sss) in Turkish culture", *Uluslararası Avrasya Sosyal Bilimler Dergisi*, 37, 899-915.
14. Yu, Doris S., Diana T. F. Lee, Jean Woo (2004), "Psychometric testing of the Chinese version of the medical outcomes study social support survey (MOS-SSS-C)", *Research in Nursing & Health*, 27(2), 135–143.
15. Giangrasso, Barbara, Silvia Casale (2014), "Psychometric properties of the medical outcome study social support survey with a general population sample of undergraduate students", *Social Indicators Research*, 116, 185-197.
16. Hair, Joseph, Barry Babin, William Black, Rolph Anderson (2019), *Multivariate Data Analysis*. Cengage

CONFIRMATORY FACTOR ANALYSIS OF THE STRUCTURE OF THE SOCIAL SUPPORT SCALE (MOSS - SSS)

Summary:

The research question was to examine the factor structure of the Multidimensional Scale of Perceived Social Support (MOSS - SSS). This scale was constructed to provide a brief, multidimensional self-assessment instrument for social support. Social support is defined as the interaction between individuals that aims to exchange resources that enable feelings of control over a situation, competence, self-esteem, and a sense of belonging. Additionally, social support represents a resource whose contribution is crucial for positive coping with stressors and psychophysical well-being. The goal of this study was to investigate whether the assumed four-factor model, confirmed in previous studies, that explored the factor structure of the MOSS - SSS scale, fits the model obtained in a sample of 397 participants from the general population of Bosnia and Herzegovina. Confirmatory factor analysis was used to assess the model's adequacy. The results showed that all fit indices ($X^2/df = 4$, RMSEA = 0.087, CFI = .925, NFI = .902, TLI = .912) were within the recommended criteria. Additionally, the Cronbach's α coefficient was .94, indicating good scale reliability. Based on the fit index values, it is possible to conclude that the four-factor model of MOSS - SSS corresponds to the theoretically assumed four-factor structure.

Keywords: social support; MOSS - SSS scale; confirmatory factor analysis; factor structure

Adresa autorice
Author's address

Nada Lazarević
samostalna istraživačica, Sarajevo
nada.lazarevic998@gmail.com